

них не лише боротися за владу, а й оновлювати її, оновлювати партію, поступово трансформуючи її азійський, більшовицький тип у соціал-демократичний, європейський.

За Ю.Андропова намітилася деяка перспектива і напрямок можливого виходу країни з системної кризи. Перебування на посту генсека та голови Верховної Ради СРСР 72-річного К.Черненко, людини хворої і не здатної управляти великою країною, лише підтвердило факт феноменальності й абсурдності «застою» в країні, неможливості розвиватися, а то й просто далі існувати в рамках чинної моделі економічної і політичної системи. Радянське суспільство залишалося суспільством, заснованим на тотальній партократичній владі, де всі форми життєдіяльності людей були повністю одержавлені, а права й інтереси громадян цілком підпорядковані владі та привілеям партійної номенклатури. Неухильно наростала стагнація тоталітарної системи, партійно-бюрократичного авторитаризму, посилювалася суперечність між чинною політичною системою і суспільством, що інтенсивно структурувалося за соціальною і національною ознакою, зростало інтелектуально і культурно.

Примітки до розділу 12

- 1 Лаврентий Берия. 1953: Стенограмма июльского Пленума ЦК КПСС и другие документы / Сост. В.Наумов, Ю.Сигачев. — М., 1999. — С.398.
- 2 Политическое руководство Украины 1938—1989 / Сост. В.Ю.Васильев, Р.Ю.Подкур, Х.Куromия, Ю.И.Шаповал, А.Вайнер. — М., 2006. — С.191.
- 3 Пыжиков А.В. Хрущевская «оттепель». — М., 2002. — С.88.
- 4 Кравченко Б. Соціальні зміни і національна свідомість в Україні ХХ ст. / Пер. з англ. — К., 1997. — С.309-310.
- 5 Внеочередной XXI съезд КПСС. Стенограф. отчет. — М., 1959. — С.105.
- 6 Пыжиков А.В. Хрущевская «оттепель». — М., 2002. — С.134.
- 7 XIII съезд ВЛКСМ. 15-18 апреля 1958 г. Стенограф. отчет. — М., 1958. — С.285-286.
- 8 XXI съезд КПСС. Стенограф. отчет. — М., 1959. — Т.1. — С.102-103.
- 9 Пыжиков А.В. Хрущевская «оттепель». — М., 2002. — С.137.
- 10 XXII съезд КПСС. Стенограф. отчет. — М., 1962. — Т.1. — С.97.
- 11 Президиум ЦК КПСС. 1954—1964. Черновые протокольные записи заседаний. Стенограммы. Постановления. — М., 2004. — 2-е изд. — Т.1: Черновые протокольные записи заседаний. Стенограммы. — С.230, 993.
- 12 ЦДАГО України. — Ф.1. — Оп.24. — Спр.5560. — Арк.29-31, 32-37.
- 13 На час зміщення М.Хрущов був першим секретарем ЦК КПРС, головою Ради міністрів СРСР, головою Комітету оборони, головою Бюро ЦК по РРФСР.
- 14 Це було помічено в середовищі української еміграції на Заході, де

поширювалася думка про можливість реалізації ідей націонал-комунізму в Україні, навіть в умовах радянського ладу.

15 Оттепель. 1960–1962. Страницы русской советской литературы. — М., 1990. — С.525.

16 Див.: Политическое руководство Украины. 1938–1989... — С.330-331.

17 Очевидно, П.Шелест «купився» на обіцянки Л.Брежнєва розширити права союзних республік, які той давав напередодні зміщення М.Хрущова через гостру потребу в підтримці ЦК Компартії України, його президії, а особливо першого секретаря П.Шелеста. Такий висновок можна зробити на основі того, що лейтмотивом виступу П.Шелеста на президії ЦК КПРС у жовтні 1964 р. була думка, що за М.Хрущова також обмежувалися права союзних республік.

18 Шелест П. Справжній суд історії ще попереду: Спогади, щоденники, матеріали. — К., 2003. — С.215.

19 Там само. — С.215-216.

20 Там само. — С.216.

21 Ляшко А.П. Груз памяти: Трилогия: Воспоминания. — К., 2001. — Кн. третья: На ступенях власти. — Ч.2. — С.24.

22 Національні відносини в Україні у XX ст.: Зб. документів і матеріалів. — К., 1994. — С.409-413.

23 Київ. — 1989. — №10. — С.97.

24 Україна. — 1990. — №21. — С.23.

25 Там само. — С.23.

26 Макаревич Э.Ф. Филипп Бобков — профессионал холодной войны на внутреннем фронте // Политический сыск: Истории, судьбы, версии. — М., 2002. — С.206.

27 ЦДАГО України. — Ф.1. — Оп.25. — Спр.2394. — Арк.47.

28 Кравченко Б. Соціальні зміни і національна свідомість в Україні XX ст. — С.317.

29 Цит. за: Баран В. Україна: новітня історія (1945–1991 рр.). — Л., 2003. — С.307-308.